

УДК 929:001.891(+... '06)
© 2013

Б.Я. Панасюк,
академік НААН

Інститут
біоенергетичних культур
і цукрових буряків НААН

АКАДЕМІК ВЕРНАДСЬКИЙ І СУЧАСНІСТЬ

**ДО 150-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
В.І.ВЕРНАДСЬКОГО**

Розглянуто природно-кліматичні процеси в біосфері планети Земля і у Всесвіті: рівновага між можливостями природи і потребами людини; рівновага в живій речовині; рівновага між клітинами та окремими конструкціями живого організму. Приділено увагу інтуїції, якій В.І. Вернадський надавав особливого значення; одноклітинним організмам — бактеріям та подано новий погляд на генетику.

На планеті Земля відбуваються складні, рідше невідомі кліматичні та інші природні процеси. Проте не слід думати, що людина до них ставиться байдуже, адже вони справляють різноманітний вплив на фізичний і психічний стан кожної людини. Сучасники дедалі більше задаються питаннями: що відбувається на планеті Земля і що чекає на неї; чи є Вищі сили Всесвіту, чи є Бог, чи залежить усе живе від них; звідки взялася людина, де критерії пояснення її появи і як ставитися до сумнівної теорії Дарвіна про походження людини в результаті еволюції; більшість людей цікавляться, чи є безсмертя у фізичній або нематеріальній формі; чи слід визнати природним і соціально справедливим штучне виведення людини, як ставитися до клонування, природи і подолання важких хвороб; містики і реальності дедалі частіших повідомлень про кінець світу; чи теоретично це можливо, якщо не враховувати атомні заряди, які вже можуть реально знищити Землю; чи існує життя на інших планетах нашої Сонячної системи; чи є життя на Марсі, тобто на планетах, які не схожі на нашу планету; існування екстраценсів — це реальність чи вигадка; чи існує загроза потепління, яким лякають людей, або ж похолодання та багато інших запитань. Такі запитання з'являються у складні періоди того чи іншого суспільства, коли люди неспокійні. Що спонукає людей усьому довіряти? Згадаймо повідомлення про настання «кінця світу» наприкінці 2012 р., коли багато людей в усіх країнах повірили, навіть намагались якось уберегтися, будуючи різні схованки.

Людина інтуїтивно відчуває якісь порушення в природі, відсутність рівноваги, що викликає у неї згадані вище сумнівні роздуми й запитання, які ґрунтуються на об'єктивних процесах. Наукові дослідження та чимало реальних прикладів свідчать, що у Всесвіті, Сонячній сис-

темі й на планеті Земля панує повна рівновага в усьому, яка так само простежується між усіма частинами живої речовини, тобто живих організмів рослинного і тваринного світу, починаючи з клітини. Отже, рівновага — це закон природи, порушення якого призводить до катастрофічних і непередбачуваних природних та економічних результатів. Рівновага підтримує постійну кількість живої речовини, яка, на думку академіка В.Вернадського, залишається незмінною, починаючи з кембрійської епохи (570 млн років тому). Постійна кількість живої речовини впродовж тривалого геологічного періоду дала йому змогу зробити такі висновки: «1) что неизбежна смерть, раз есть рост; 2) если увеличиваются одни неделимые — например, человек, домашние животные и растения — должны уменьшаться другие неделимые, т.е. общее количество живого вещества остается постоянным» [9]. Наведемо яскравий приклад сучасності: збезліснення величезних масивів на всіх континентах, знищення диких тварин урівноважується значним зростанням населення на всій планеті, а тому жива речовина планети залишається незмінною.

З огляду на це очевидно, що рівновага об'єктивно притаманна як усій природі планети Земля, так і життєдіяльності людини. Настав період об'єктивної необхідності введення у практичну площину дотримання рівноваги між можливостями природи і надмірними потребами людини.

Важливість цієї рівноваги впливає з вчення академіка Вернадського про живу речовину (живі організми), яка є на поверхні планети Земля мільярди років, маючи тісний зв'язок з біосферою. Доведено, що прошарок біосфери, в якій міститься жива речовина, надзвичайно тонкий (кілька метрів завтовшки в пустелях та десятки метрів у лісах і водних екосистемах), і цей прошарок академік Вернадський назвав

«плівкою життя», де зосереджене життя рослин, тварин і мікроорганізмів [13]. Саме тут і виявляються тонкощі існування живих організмів та потреба рівноваги, оскільки забруднення повітря й водних ресурсів, знищення лісів на величезних територіях, переведення лісів у рілля, розорення та осушення степів і лук, не виправдано велике використання корисних копалин, погіршення якості ґрунтів та багато іншого негативно порушує перетворення сонячної енергії в хімічну, механічну і теплову, а зрештою стає на заваді реалізації природної програми всіх живих істот. Отже, як визначають українські вчені, перший постулат учення В.І. Вернадського полягає в тому, що «основним завданням всевітнього людства має бути охорона біосфери, припинення її антропогенної деградації, збереження хоча б сьогоденного її стану та рівня організованості, від яких залежить майбутнє людини й людських цивілізацій» [14].

Усе це виявляється в реальному сучасному житті, що викликає об'єктивну потребу дотримання рівноваги в живій речовині на планеті Земля, а, крім того, в людини є ще й низка важливих причин для посилення контролю за цією вимогою з огляду на її пріоритетні особливості з-поміж усіх живих організмів планети.

Перша особливість. Незважаючи на трансформаційні процеси, які відбуваються на планеті Земля у зв'язку з кліматичними змінами, людина, подібно до таких представників тваринного світу, як мурашки, свині, таргани та пацюки, здатна найкращим чином пристосовуватися до навколишнього середовища. Така феноменальна здатність цих п'яти видів тваринного світу пояснюється тим, що лише вони можуть динамічно пристосовуватися до споживання і переварювання різноманітної їжі, постійно змінювати раціони харчування. Саме для того, щоб змінити раціон харчування і зазнати найменших втрат, на відміну від названих вище тварин, людина ще й спроможна пізнати перспективи кліматичних змін, які вплинуть на зміну зовнішнього природного середовища, а отже, і на зміну раціону харчування. І все-таки, як свідчать сучасні раціони харчування, у людини є певні межі пристосування до них, за якими вона втрачає всі свої природні захисні можливості. Прикро, але за останні 20 років українці зазнали фізичного і духовного виснаження, і це сталося через 2 причини: *по-перше*, через нервові перевантаження; *по-друге*, через неякісне харчування, яке й далі погіршується. У результаті Україна, за визнанням міжнародних організацій, вийшла на перше місце в Європі за рівнем смертності.

Друга особливість. Конструкція організму людини, як і всього живого, має постійний зв'язок з конструкцією планети Земля, Сонячної системи і Всесвіту: «Всесвіт є системою саморозвитку, а тому безперечною умовою його існування, як і всякого живого єства, є постійний обмін в середовищі речовиною, енергією та різноманітною інформацією» [16]. Цей зв'язок загалом малопомітний і для пізнання людини недоступний, але інтуїтивно вона його відчуває, намагаючись не порушувати гармонії. Разом з тим плин епох геологічної історії наближає час, коли деякі його елементи стають дедалі відкритішими для хоча б наближеного розуміння самого процесу такого обміну речовиною, енергією та інформацією.

Стає, наприклад, зрозуміло, що значна частина обмінних властивостей живих організмів прихована навіть не в генах, а в якійсь невідомій сутності. Скажімо, традиції та звички людини й тварини можуть бути підпорядковані волі та розуму, але тільки інстинкт залишається незмінним і передається нащадкам, незважаючи на генетичні зв'язки, набуваючи постійної природної константи. Прикладів вроджених інстинктів, які незмінно виявляються на всіх континентах планети Земля багато: молода зозуля, підкинута у чуже гніздо, викидає своїх зведених братів і сестер; молода матка бджіл, яка тільки вийшла з маточника, кидається і руйнує маточники інших своїх суперниць; дрозди на всіх континентах однаково обмазують своє гніздо глиною; птахи-носороги і в Африці, і в Індії однаково замурують своїх самок у дуплах дерев, годуючи їх і потомство через невеличке віконце і т.ін.

Третя особливість. Між усіма частинами людського тіла, як і в будь-якої тварини, панує повна гармонія, а це свідчить про те, що природа потребує такої гармонії в усіх сферах, пов'язаних з природою. Академік В. Вернадський навіть ставив запитання, — чи не є існування тваринного світу необхідною умовою для існування живої речовини, адже: «В общей схеме живого вещества растительный мир неразрывно связан с животным». Усі клітини, всі органи і частини тіла живої істоти підпорядковані одній меті — служити живому організму так, щоб він функціонував ефективно. Отже, всі рівні, всі вільні, але завдання одне — жити разом успішно. У цій складній конструкції живого організму, збудованого із сукупності спеціалізованих клітин (клітини шлунку, печінки, крові, нирок, очей і т. д.), всі вони ведуть між собою діалог (біологічно-організаційний), всі вони перебувають у контакті, повсюди досягається гар-

монія та рівновага. З цього не важко зробити висновок, що кожна людина, тварина, рослина, клітина, частина тіла тварини чи рослини, листки рослини й інше виникли не випадково, кожне з них відіграє свою чітко визначену природою роль.

Іноді діалог і рівновага порушуються і настає час, коли деякі клітини стають сильнішими, починають збільшуватися та невпинно розмножуватися, як, наприклад, ракові клітини будь-якого органу живого організму, завдаючи шкоди іншим клітинам, порушуючи рівновагу, йдучи у розріз з потребами як інших клітин того чи іншого органу, так і організму загалом. Небезпека таких клітин у тому, що вони невпинно і непропорційно розмножуються, займаючи простір інших клітин, порушуючи виконання ними нормальних функцій. Такі функції і процеси спостерігаються і в людському суспільстві, які породжує державний устрій, зокрема капіталізм.

Капіталістичні відносини, або, як їх називають, комерційні відносини, дають змогу окремим особам, які здебільшого нічим не відрізняються від інших, раптово збільшувати свою приватну власність (фінансову, матеріальну, земельну, трудову). Це невеличка частина людей, капітал яких одноосібно розростається як ракова клітина, несучи шкоду решті членів суспільства, що спеціалізуються в інших сферах життєдіяльності — робітникам, ученим, митцям, інженерам, письменникам, управлінцям, представникам дрібного і середнього бізнесу, усьому середньому класу. Багато сучасних розвинутих країн, зокрема країн Скандинавії та інших, таких олігархічних зростають не допускають, застосовуючи різні методи впливу. Закономірно, що зростання великих олігархічних формувань порушує рівновагу суспільного розвитку, саме вони порушують рівновагу між надмірними потребами людини і обмеженими можливостями природи. Адже багатство і краса життя небагатьох на тлі бідності й скрути інших членів суспільства та недосконалості реального життя збуджує суспільну думку, що посилює агресивні настрої. Таке суспільство, без сумніву, має трансформуватися, але яким чином, — тут є безліч шляхів. Проте шлях, який пропонували для подолання бідності «Путем увеличения общего богатства порабощением новых сил Природы» [7], виявляється не найкращим, навіть катастрофічним для людства.

Усі названі вище особливості людини, що виявляються в процесі дотримання гармонії і рівноваги, концентруються на єдиній основі — свідомості, якою природа наділила тільки лю-

дину. Водночас у всіх представників рослинного і тваринного світу, зокрема й людини, є, крім коду спадковості, за винятком бактерій, ще й маловивчена реакція на всі живі організми на зовнішні і внутрішні подразники — інстинкт, інтуїція та ін. Отже, особливість людини лише в тому, що вона наділена свідомістю, а тому можна сказати, що «на всіх представників тваринного світу, включаючи людину, творчо вкладає матеріальна і нематеріальна субстанція Всесвіту. ...людина — це частина природи і вона повністю підпорядкована Вищим силам природи, а її дії регулюються через інформаційну систему Всесвіту» [17].

У контексті наведених вище проблем та необхідності їх дослідження в глибокого розуміння серед тваринного світу, окрім людини, великий інтерес викликають перші жителі планети Земля — бактерії.

Бактерії (мікроби) — одноклітинні (у вигляді палички та інших форм) мікроскопічні організми, серед яких також трапляються рослинні мікроорганізми, зокрема мікроскопічні гриби і водорості, іноді й віруси, які належать до так званих доядерних форм організмів — прокаріотів. Прокаріоти — це організми, в клітині яких немає оформленого ядра, а вміщений у клітині генетичний матеріал перебуває у вільному стані і не створює ланцюга ДНК, через що типового генетичного процесу спадковості немає. Отже, у них немає генетичного всевладдя, але роботу вони виконують не меншу, ніж організми з класичною генетикою, а їхня історична роль і місія є значно ширшими. У бактерій, напевно, є лише інстинкт та інші елементи впливу зовнішньої енергії, яка і управляє живою речовиною. У системі органічного світу мікроби-прокаріоти переважають в усьому [20], вони харчуються різними органічними речовинами (гетеротрофи), або створюють органічні речовини з неорганічних (автотрофи). Їхня роль на планеті Земля величезна, особливо у формуванні земної кори, про що В. Вернадський писав: «Мы не можем понять химических процессов земной коры, если только выбросим из них участие живого вещества» [10]. Стосовно ж генетики зазначимо, що лише тепер учені дійшли висновку, що не тільки в генетиці слід шукати спадкових змін, мабуть, не в генетиці закладена роль усіх живих організмів на планеті Земля.

Учені вважають, що мікроби є перші організми, які з'явилися на Землі й живуть дотепер, вони можуть існувати як за високих, так і за низьких температур. Є 2 групи бактерій — аеробні (потребують кисню) та анаеробні (живуть без кисню). Саме такі особливості бактерій да-

ють змогу їм перебувати в різних температурних режимах (гарячі джерела, дно океанів, сніги гір, вулкани і т. ін.), а людині використовувати їх у харчовій та мікробіологічній промисловості [21]. Бактерії є корисні, які допомагають розвиватися всьому органічному світу, а також патогенні, що викликають хвороби у рослин і тварин. Бактерії з часів появи і дотепер беруть участь у кругообігу речовин в природі, формують структуру і родючість ґрунтів, підтримують запаси вуглецю в атмосфері, створюють і руйнують корисні копалини, живляться, використовуючи різні органічні речовини. Частина бактерій (так звані залізобактерії-автотрофи) здатні утворювати з неорганічних все необхідне для життя органічних речовин. Про це В. Вернадський писав: «Есть животные, способствующие накоплению гидрата окиси железа. ...образуют железу» [11].

Немає інших доказів, а лише те, що, мабуть, ці бактерії брали участь у створенні перших згустків матерії впродовж мільярдів років. Значення мікроскопічних живих організмів в історії утворення тільки ґрунтів, починаючи з Докучаєва і Еренберга (Берлін), поступово пізнавалось, але «лишь после работ Пастера — с 1860-х гг., когда перед нами открылся мир микробов, организмов по величине недоступных ... (ранее — Б.П.), стало ясно чувствовать первостепенное значение мельчайшей жизни для создания почв» — писав В. Вернадський [12]. Враховуючи, що в попередні періоди, коли вважалося, що ґрунт формувалася рослинними мікроорганізмами, В. Вернадський стверджував: «почва создается не одним только живым растительным веществом. огромное значение играют в этой работе и организмы животных» [12].

На основі лише загальної характеристики бактерій щодо функцій, які вони виконують, їхніх особливостей як перших багатоклітинних жителів нашої планети, можна зробити деякі висновки для пояснення недостатньо вивчених проблем, які турбують людство і якими займається світова наука. Сюди належить і особлива природжена реакція на зовнішнє і внутрішнє середовище тварини, зокрема людини, — інстинкт та інтуїція, — якими природа наділила всі живі організми планети Земля. На зовнішні подразники реагують і рослини, що підтверджує наявність у них інстинкту. Деякі види акації в Африці наділені дивовижним інстинктом самозахисту, який полягає в тому, що коли до них підходять газелі або кози і об'їдають листя, то вони заради захисту змінюють хімічний склад соку в листочках і стають токсичними та шкідливими для тварин [5]. Крім того, ці рослини виділяючи запахи, сигналізують таким же акаціям про небезпеку, і тому навкруги всі акації стають непридатними для споживання, примушуючи тварин відходити від них. На прикладі бактерій, особливих мікроорганізмів можна простежити різні природні особливості живих організмів.

По-перше, бактерії, які з'явилися на планеті Земля першими, існують до нашого часу, виконуючи чітко визначені природою функції: формування початкових згустків матерії та кори планети, участі у створенні мінеральних ресурсів планети; формування і структуризації ґрунтового покриття планети; виконання ролі основного фактора розвитку всієї живої природи, тобто рослинних і тваринних організмів. Багатовікова історія життєдіяльності бактерій дає підстави стверджувати, посилаючись на думки багатьох вчених, зокрема В. Вернадського, що випадковостей в природі не буває, всі види живих організмів рослинного і тваринного світу з'явилися на Землі з наперед визначеними функціями, у тому числі й людина. Водночас наука, під впливом різних духовних і наукових течій остаточно так і не визначилася щодо ролі людини на планеті Земля, існують тільки здогадки.

По-друге, у бактерій, споконвічних супутників всього живого, немає ядра, в якому був би сформований ланцюг ДНК, код спадковості для передачі особливостей живого організму. Незважаючи на те, що в клітині бактерії є складові для ланцюга ДНК, його формування природою не передбачає — ядра немає, немає ланцюга ДНК. Так, живі організми, для яких природа не передбачила коду спадковості ДНК, за допомогою якого передаються особливі форми і властивості організму, існують, віками передаються різні форми бактерій (палички, спіралі, вібріони, стрептококи, диплококи, стафілококи). Отже, відсутність сформованого ДНК у бактерій підтверджує, що передача віками особливостей бактерій здійснюється іншими методами, які відповідають особливим функціям цих видів живих організмів.

Це свідчить про те, що є велика ймовірність існування інших форм зв'язку всіх живих організмів з силами природи, зокрема, що проявляється через інстинкт, інтуїцію та ін.

По-третьє, природа наділила бактерії здатністю жити в різних, навіть екстремальних, умовах температурних режимів, за різних кліматичних змін, наявності чи відсутності кисню. Отже, є підстави стверджувати, що мікроби існують мільярди років і ще існуюватимуть не менше навіть тоді, коли настане суцільне зледеніння

на планеті Земля. Водночас інші види рослинного і тваринного світу тимчасові, вони значно залежні від кліматичних змін і температурних коливань, а тому, мабуть, кожному відрізку геологічної історії (ери, періоди, епохи) відповідають свої види живої природи, тваринного і рослинного світу.

Скажімо, серед динозаврів, що населяли нашу планету 65–66 млн років тому, а це початок Кайнозойської ери, яка поділяється на три періоди (палеогеновий, неогеновий і антропогеновий) і триває аж до наших днів, був вид тварин — стеноніхозаври. Учені відзначають дивовижну особливість цього виду динозаврів: вони мали зріст сучасної людини; ходили на задніх лапах, передні ж лапи виконували функції рук, як у теперішньої людини; об'єм мозку такий самий як у сучасної людини; мали здатність пізнавати навколишнє середовище; розуміти, мислити, колективно полювати. На думку вчених Рассела і Сегена, у цього виду динозаврів були всі перспективи в процесі вдосконалення роботи те, що робить сучасна людина. Проте наприкінці неогенового — початку антропогенового періоду відбулася різка зміна клімату, настало потужне материкове зледеніння значних територій планети Земля. Саме в цей період і не стало всіх видів динозаврів, таке відбувається з іншими видами тваринного і рослинного світу, окрім бактерій. В антропогеновий період, тобто після закінчення зледеніння, з'явилась перша сучасна людина, можливо, й більшість сучасних видів тварин.

По-четверте, окремо виділяється людина, яку, на відміну від інших видів тварин, природа наділила свідомістю. Якщо розглядати людину в контексті бактерій і всієї живої природи, то слід врахувати, що свідомість як її особливість займає приблизно 10% усього її внутрішнього світу, а решта 90% — підсвідомість, якою людина частково або повністю не управляє, але вона виявляється через інстинкт (чуття, несвідоме спонукання до чого-небудь) та інтуїцію, що є вірогідним видом пізнання (пізнання істини без обґрунтування, здогад та ін.). У цьому контексті є підстави визнати, що пізнання зовнішнього і внутрішнього світу багато в чому залежить від глибини та обґрунтованості проникнення 10% свідомості людини у її 90% підсвідомого внутрішнього світу.

Продовжуючи тему проникнення в сутність живої природи, не зайвим буде зазначити, що людина, як і тварина, мають схожість в усьому, за винятком свідомості як у поведінці, реакції на зовнішнє середовище, формах життєдіяльності, так і харчах.

Отже, різниця між твариною і людиною у свідомості дає підстави далі ставити запитання і давати на них хоча б якусь відповідь: мабуть, основна причина появи людини на планеті Земля — наявність у неї свідомості, яка і визначила певну її роль чи функцію на планеті.

У цьому контексті справедливо вважати, що людина, як і інші тварини, зокрема й бактерії, виконує певні функції, визначені природою, які слід зрозуміти і дотримуватися їх. Проведені дослідження дають підстави вважати, що «людина виконує роль своєрідного живого трансформатора, тобто приймача інформації із Всесвіту для живої і неживої природи. ... Не слід думати, що геніальність тих чи інших людей виключно їхня заслуга, вони лише одержали ... відкриття ... з космічної інформації» [18]. Нагадаємо, що про зв'язок з Космосом свого часу писав академік В. Вернадський. Проте людина не тільки одержує інформацію і користується нею, вона ще й залишає після себе особисту інформацію, тобто все те, що вдалося їй створити: «матеріальне тіло людини, і це властиво всім; накопичення в природі позитивного і негативного своєю діяльністю, що вдається більшості; духовне тіло, яке сформувало про себе як позитивну так і негативну інформацію щодо своїх дій, які залишаються у першоджерелі Всесвіту для наступних поколінь, що будуть формувати їхню ауру» [12]. Отже, кожна людина залишає після себе те, що вона здійснила, добро чи зло, роблячи тим самим свій особистий внесок у інформаційну систему Всесвіту, з якої будуть брати інформацію прийдешні покоління людства.

Нарешті треба ставити запитання: хто ж таки управляє бактеріями, хто визначив їхню роль на планеті Земля, які сили впливають зовні як на живу, так і неживу природу, а також на клітину? Тут відзначимо, що всевладдя генної спадковості, мабуть, закінчується, оскільки дослідження академіка М. Роїка, проведені разом з російськими вченими, доводять, що дія генів підпорядкована зовнішнім впливам: «под воздействием сигналов, поступающих извне, гены выполняют лишь инструментальную роль, обеспечивая субстратную реализацию тех или иных функций клетки». Тобто вчені-генетики визнають, що генетичний ланцюг в клітині зазнає зовнішнього впливу. Якщо взяти до уваги, що свідомість, а також невідомий вплив на живу природу є нематеріальною константою, то виникає запитання: які ж сили наділили людину свідомістю, що впливає на бактерію і клітину? Відповідь на це запитання стосуватиметься живої матерії, звісно, і людини, а та-

кож якоїсь енергії. Про існування енергії, Вищих Сил, Бога ще в давнину розмірковували перси, зокрема філософ і славетний поет Омар Хайям (1048–1131 рр.):

*Мгновеньями Он виден, чаще скрит.
За нашей жизнью пристально следит.
Бог нашей драмой коротает вечность!
Сам сочиняет, ставит и глядит* [15].

Що можна сказати? У кількох словах висловлено всю філософію людської цивілізації і Всесвіту. Вивчаючи Всесвіт, у давнину відштовхувалися від першопричин: «наиболее достойны познания первоначала и причины, ибо через них и на их основе познается все остальное» [1]. Звичайно, тут наявна метафізика, яка не завжди сприймалася однозначно. Адже метафізика — випадкова назва фундаментального вчення. Вона виникла під час класифікації вчень Аристотеля: спочатку виділили його вчення про фізику, а згодом про метафізику, тобто «те, що після фізики» (*ta meta ta physika*) [2]. З часом термін «метафізика» набув філософського значення і став застосовуватися до понять, що розкривають принципи буття речей і начал їх пізнання як вищих питань онтології (вчення про буття на межі інтуїції) та гносеології (вчення про пізнання і закономірності). Тобто Аристотель визнавав як інтуїцію, так нематеріальні закономірності впливу й інстинкти. Ними керує не людина, а зовнішній вплив, на нашу думку, через інформаційну систему Всесвіту.

На практиці метафізика ще не піддається вивченню, а тому буття і закономірності, Вищі сили природи залишаються таємницею. Проте залежність і зв'язок живої речовини із зовнішнім світом існує, і це підтримував академік В. Вернадський, який зауважував, що «выражение единого в многообразных ... формах связано с Космосом» [8]. Є чимало прикладів про

залежність людини від Вищих сил, з якими вона, мабуть, пов'язана невідомими нитками через інформаційну систему Всесвіту. І хоч якою б сильною була людина, все ж таки вона залежна від зовнішнього впливу. Це інстинкт, вияв тих 90% підсвідомого внутрішнього світу людини, що не піддається її волі, а залежить від зовнішньої енергії, яку в єдиному вираженні намагаються пізнати видатні особистості сучасної людської цивілізації.

Ставлячи за мету знайти якусь єдину силу, за якою живе Всесвіт, Ейнштейн брав до уваги, що всі планети, атоми, частини і кварки підпорядковані чотирьом відомим силам: гравітація, електромагнетизм, сильні взаємодії, слабкі взаємодії [6]. У відомого вченого виникли наміри довести, що всі ці чотири сили є виявом однієї і тієї ж сили. Великий фізик до кінця життя шукав закон Великого єднання сил, але йому цього так і не вдалося зробити. Мабуть, фізичним і математичним методам таке рішення не до снаги або для цього ще не настав час, і рішення, можливо, надійде до іншої особистості, як надійшла теорія відносності до Ейнштейна.

Французький імператор Наполеон здобув чимало військових перемог, йому була підпорядкована вся Європа у військовій та економічній сферах, закони Наполеона настільки були досконаліми, що вони панували як у Франції, так і в більшості країн Європи, а тому він мав підстави заявити «не в моїх правилах быть орудием в чьих-либо руках» [3]. Проте Вищі сили змусили могутню людину змінити свої принципи і мимоволі здійснити те, що не відповідало його переконанням. Він визнав: «За свою жизнь я сделал немало ошибок: самая непростительная заключается в том, что я отдал себя в руки англичан» [4].

Бібліографія

1. *Аристотель*. Соч. В 4-х томах. — М.: Мысль, 1976. — Т. 1. с. 68.
2. *Там само*. — С. 5.
3. *Бонапарт Наполен*. Максимумы и мысли узника Святой Елены. — СПб., 2007. — С. 120.
4. *Там само*. — С. 42.
5. *Вербер Бернар*. Энциклопедия относительного и абсолютного знания. — М.: Рипол классик, 2009. — С. 305.
6. *Там само*. — С. 303.
7. *Вернадский В.И.* Оправдание науки//Наука і наукознавство. — 2012. — № 3. — с. 25.
8. *Там само*. — С. 24.
9. *Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського*. — Т. 1. В.І. Вернадський і Україна. Кн. 2. — К., 2011. — С. 107.
10. *Там само*. — С. 106.
11. *Там само*. — С. 98.
12. *Там само*. — С. 41.
13. *Голубець М.А.* Кілька постулатів академіка В.І. Вернадського як заповіт всесвітньому людству на XXI століття (з погляду еколога)//Вісн. НАН України. — 2012. — № 10. — С. 13.
14. *Там само*. — С. 14.
15. *Омар Хайям* и персидские поэты X–XVI веков. — М.: Белый город, 2008. — С. 15.
16. *Панасюк Б.* Людина, природа і Всесвіт/Розгадки таємниць/К.: Парапан, 2008. — С. 129.
17. *Там само*. — С. 128, 151.
18. *Там само*. — С. 138–139.
19. *Там само*. — С. 147.
20. *Советский энциклопедический словарь*. Изд. 4-е. — М.: Сов. энцикл., 1989. — С. 1077.
21. *Там само*. — С. 100.

Надійшла 19.02.2013.